

وَلدٍ صالحٍ
يدْعُو لَه "İnsanoğlu
öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu
üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim,
kendisine dua eden hayırlı evlat."^[2] İnsanoğlunun ölümünden sonra sevap
defterinin kapanmayacağı sadaka-i cariyelerden biriside vakıftır. İslam Dininin
müntesiplerinden istediği iyilikte ve hayırda yarışma ilkesinin tezahürü olarak
karşımıza çikan vakıflar, tarih boyunca Müslüman toplumlarda birlik ve
beraberliği kuvvetleştirmede, sosyal yapıyı sağlamlaştırmada, insanlar arasında bulunan mal
farklılığı sebebiyle ortaya çıkabilecek dengesizliği gidermede en etkin faktür olmuştur.
Vakıf kavramı aslında kelime olarak Kur’an-ı Kerim’de zikredilmemekle beraber
Kur’an ve sünnet bütünüğünden ortaya çıkmış
kavramdır. Çünkü Kur’an-ı Kerim bizleri hep hayra teşvik etmektedir. Bu
hususla ilgili birkaç ayeti sizlerle paylaşmak isterim. يَا
أَيُّهَا
الَّذِينَ
آمَنُواْ
أَنفِقُواْ
مِن
طَيِّبَاتِ
مَا
كَسَبْتُمْ
وَمِمَّا
أَخْرَجْنَا
لَكُم مِّنَ
الأَرْضِ “Ey iman edenler!
İnfakı gerek kazandıklarınızın, gerek sizin için yerden çıkardıklarımızın en
güzel olanlarından yapın."^[3] Bir diğer ayette ise hayır ve hasenatta bulananların
mükâfatının ne olduğu şöyle bildirilmektedir:
اَلَّذ۪ينَ
يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُ
05;ْ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ
ثُمَّ لَا
يُتْبِعُونَ
مَٓا
اَنْفَقُوا
مَناًّ
وَلَٓا
اَذًۙى
لَهُمْ
اَجْرُهُمْ
عِنْدَ
رَبِّهِمْۚ
وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ

11; مِنْ
اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ
جَنَّةٍ
بِرَبْوَةٍ
اَصَابَهَا
وَابِلٌ
فَاٰتَتْ
اُكُلَهَا
ضِعْفَيْنِۚ
فَاِنْ لَمْ
يُصِبْهَا
وَابِلٌ
فَطَلٌّۜ
وَاللّٰهُ
بِمَا
تَعْمَلُونَ
بَص۪يرٌ “Allah'ın rızasını aramak, kendilerini veya kendilerinden bir kısmını Allah yolunda sabit kılmak içcedil;in mallarını Allah yolunda harcayanların hâli ise, bir tepedeki güzel bir bahçenin hâline benzer ki, ona kuvvetli bir sağanak düşmüş de yemişlerini iki kat vermiştir. Böyle bir bahçeye yağmur düşmese bile mutlaka bir çisenti vardır. Allah, yaptıklarınızı görür.”[7] Rabbimizin bu konudaki buyuklarını zikrettikten sonra Kur’an-ı Kerim’ın tefsiri konumundaki Hadis-i Şerifleri de sizlerle paylaşalım. Sevgili Peygamberimiz bizleri Müslüman kardeşimizin ihtiyacını gidermeye yönlenmektedir. Bir hadiste şöyle buyurmaktadır.
المسلمُ
أَخــو
المسلم لا
يَظلِمُه ولا
يُسْلِمُهُ .
ومَنْ كَانَ
فِي حاجةِ
أَخِيهِ كانَ
اللَّهُ فِي
حاجتِهِ،
ومنْ فَرَّجَ
عنْ مُسلمٍ
كُرْبةً
فَرَّجَ
اللَّهُ عنه
بها كُرْبةً
من كُرَبِ
يومَ
القيامةِ ،
ومن سَتَرَ
مُسْلماً
سَتَرَهُ

diye sorar. Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurur:

“Aslını vakfet. Mahsulü de sadaka olarak dağıt.” [11] Hz.

Merkezi de o araziye tasadduk etti. Satılmaması, hibe edilmemesi, miras bırakılmaması şartını koştu ve gelirinin fakirlere, akrabalara, kullara, misafirlere ve yolculara harcanmasını istedi. Onun tevelliğini zerkine alan kimsenin maruf işleri, erisinde yemesinde ve başkasına yedirmesinde, kendisi ondan mal edinmemek şartı ile vebal olmayacaktır. Yukarıda aktardığımız Kur’an-ı Kerim’den ayetlerle, Hz. Merkeze atfedilen olay ile ilgili İbn-i İmre hadiste ve aktardığımız diğer hadisler de incelendiğinde vakfın meşruluğu ortaya çıkmıştır. Nitekim Ashaptan Cabir (r.a.) şöyle söylemiştir. “Resulullah (s.a.s.)’ın ashabi arasında gıyaseti, yetip de vakıf yapmayan hiçbir kimse kalmadı.” Vakıf sebebiyle insan dünyada insanlara iyilik yapmakta, ahirette ise sevap elde etmektedir. Vakıflar İslam Diniyle daha farklı bir boyut kazanmıştır. İslam dininin bütün insanlığa yayılmasıyla beraber İslam tarihinin bütün dönemlerinde, insanlığa yardımcı teşvik eden ayet ve hadislerle uyumlu müslümanlar insanların ihtiyaçlarını gidermek için bir çok farklı vakıf kurmuşlardır. Kurulan vakıfların bir çok konuda ihtiyaçlarını giderecek mahiyetleri olmuştur. Osmanlıda Vakıf dönemi Halife devrinde başlayan ve Emeviler devrinde gelişen fetihlerden sonra Müslümanların büyük bir iktisadî refaha kavuştukları biliniyor. Bu durum Abbasiler devrinde de gelişerek devam etti. Müslümanların zenginliği, yukarıda kısaca temas ettiğimiz İslam’ın yardım anlayışı ile birleşince vakıflarda büyük bir artış görüldü. Yüz binlerce insanın yararlandığı ve hemen her alanda hizmet veren vakıflar ortaya çıktı. Bu gelişmelere paralel olarak İslam hukukçularının vakıf konusu ile yakından ilgilenmeleri, vakıf hukukunun ortaya çıkmasına sebep oldu. Böylece daha hicri 3. yüzyıl gibi erken bir devirde Ebubekir Ahmed b. Amr el-Hassaf (ö. 261)’in Ahkâm-ı Evkaf gibi vakıflarla ilgili müstakil eserler yazılmaya başlandı. Ayrıca vakıf konusu hukuk kitaplarında ayrı bir bahis olarak incelendi. Zamanla İslam dünyasında vakıflarla ilgili yüzlerce eser ortaya çıktı. Bunlara rağmen vakıflardaki asıl gelişme Selçuklular ve Osmanlılar devrinde yaşandı. Bu devirde yardımlar insanları aşarak hayvanlara kadar genişletildi. Eşitlik ve eşitli hizmet alanları düzenlenerek binlerce vakıf kuruldu. Bu cümleden olarak camiler, mescitler, namazgahlar, mektepler, medreseler, kütüphaneler, tekkeler, zaviyeler, darülacezeler, hastahane ve imaretler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, çeşme ve sebiller, suyolları, yollar, köprüler, deniz fenerleri, limanlar, kale ve istihkamlar, spor saha ve tesisleri, mesireler gibi vakıf müesseseleri yapıldı. Bu sayılanların dışında dul kadınlar ve kimsesiz çocuklar için bakımevleri açıldı, okul ve okullara sınıftan anne tutmak, bayramlarda çocukları sevindirmek için top atmak, halkın alışverişte kandırılmaması için arşın ve pazar yerlerine ölçüler ve tartı aletleri koymak, evliliklerin, köle ve cariyelerin sahipleri tarafından ezilip hırpalanmalarını önlemek, yoksul kızlara eğitim hazırlamak ve diğerlerini yapmak, hapishanelerdeki mahkumlara eşitli yardımlarda bulunmak, alışamayan yaşlı ve sakat meslek ve sanat erbabı için yardım fonları kurmak, halka faydalı olan

kitapları yazdırmak ve parasız dağıtmak, kışın et fiyatlarının artmaması için tedbirler almak, hatim, mevlid, aşır, Buhari okutmak, yemek yedirmek, fukaraya odun, kömür almak, halka sıcak giyimlerde soğuk su ve şerbet dağıtmak, bunları soğutmak için kar temin etmek, çocuklar için mesire yerleri (oyun bahçeleri) yapmak, çocuklara kitap almak, yetimlere aylık bağlamak, askeri donatmak, donanmaya yardım etmek, kışın geçit vermez dağ başlarına, vadilere sığınak yapmak, yollarda halkı rahatsız eden, stelik sağlığa zararlı olan pislik ve balgam gibi şeylerin stüdü; k ile kapatmak, kış aylarında kuşları, hasta ve grip leylekleri beslemek ve tedavi etmek, sahihsiz kedi ve köpekleri doyurmak.., gibi son derece değişik konularda kurulan vakıflara rastlamak da mümkündür. Kanuni devrinin nlü; tarihi ve devlet adamı

Lütfi Paşa, Asaf-Nispet adındaki eserinde, ideal bir devlet adamının gelirlerinin ü; te birini harcamasını, ü; te birini tasarruf etmesini, ü; te birini de hayır işlerine yatırması gerektiğini yazmaktadır. 18. yüzyılda İstanbul'da bulunan ve Türk toplum hayatını ok yakından tanıyan tarihçi d'Ohsson, Türk insanının hayırseverliğinin nedenini İslam dininde gömerek şöyle demiştir: "Kur'an, Türkleri dnyanın bütünü milletlerinin en hayır ve insan severi haline getirmiştir." D'Ohsson'dan sonra Türkiye'ye gelen yabancıların da benzer düşüncelere sahip olmaları, uzun yıllar boyunca bu yardımseverlik anlayışında bir değişikliğin olmadığını göstermektedir.

Vakfın 18. yüzyıl Türk toplum hayatındaki etkilerini belirlemek için yapılan bir araştırmada, bu yüzyılda vakıf gelirlerinin neredeyse devlet gelirlerinin yansına eşit olduğu ortaya konulmuştur. Bu gelirlerin %37,75'i din alanına, %28,16'sı eğitim ve öğretime, % 10,5 Ti sosyal hizmetlere, %6,50'si askerî harcamalara ayrılmıştı. Vakıfların Fonksiyonları ü; Vakıf eserleri dini,ilmi,sıhhi,kültürel,ekonomik ve sosyal alanda büyük hizmetler sundu.Vakıflar devletin üzerinde yok olmamış,belki onun büyük ünü; yklenmiştir.Vakıflar dini, tarihi bağların kuvvetlenmesine sebep olmaktadır.Vakıfların en büyük hizmetlerinden biri de eğitim ve sağlık alanındaki teşviklerinde görülmüştür. Bunlardan bazıları;

*Eşme,sebil,sarnıç,havuz,kuyu,hamam,su kemeri,köprü,okul,cami,arşın,kütüphane,medrese,kabristan,hanlar,öğrenci yurtları,spor kompleksleri yıllarca insanlara hizmet sundu. * Darüşşifalar, hastaneler ücretsiz hizmet verdiler.Gureba (Garipler),Etfal (Çocuklar) hastanesi idi. * Darülacezelerde,henüz dünyayı tanımamış bebeklerden tutun da,iki büyük ihtiyaçlara, felâh ve kurtuluşlara kadar her sınıftan insan barındırılırdı. * Çevre vakfı,park,bahçe,piknik alanı,ormanlar ve kabristandaki bitkilerin bütünü,budama gibi bakımlarını üstlenmişti. *Kimsesiz olup ölenler,vakıf tarafından defnedilirdi. *Bir kısım vakıflar,genç kızların eğitim ve evlenme masraflarını gömü;. * Yolcuları rahatlatma,yolda kalmış yerine ulaştırma gömü;. * Yoksulapara,yiyecek,yakacak temin eden, karın doyuran,babası ölmüş yetimleri başına basan,kocasını ölmüş dulalara sahip çocukları, sakatları himaye eden vakıflar vardı. * Tazminat,nafaka ve benzeri suçlardan cezaevine düşenlerin borçlarını ömü;denir,tahliyeleri sağlanırdı. *Evlilik ve hizmetçilerin kırdıkları kapacak fondan ömü;denerek,insan onuru korunurdu. * Bayramlarda çocukları giydiren,sevindiren fonlar mevcuttu. * Sınır güvenliği için kaleler yaptıran ve giderini karşılayan fonlar mevcuttu. * İslam

İslamın iki kutsal şehri Mekke ve Medine ile vakıf kurulmuştu. Buradaki hizmetlerin yayılması gaye edinilmişti. * Bizimle beraber dinimizi paylaşan hayvanlar da unutulmadı. Cami duvarlarına yapılan kuş evlerini izleriz. Koca Sinan yaptığı bir çeşmeye uzun bir yalak denilebilecek bir yer ile ve ederek, hayvanların su içmesini sağlamış, çeşmenin arkasındaki araziye de otlamaları vakfetmiştir. Sivas'ta, Bursa'da, diğer şehirlerde çığerciler sopalarna taktıkları çığercilerle, sokak hayvanlarını doyururlardı. Tıbbî vakıfların oturduğu yerlerde hayvanlar bakımlı, gayri-menkul sivilimlerin oturduğu mahallelerde hayvanlar cılızdı. Hayvanların kış aylarında kalmamaları için tedbirler alınır, tedavileri baytarlarca ücretsiz yapıldı. Vakıf alanları sadece bu saymış olduğumuz alanlarla sınırlı değildir. Devlet hizmetinin tamamlayıcısı mahiyetinde her türlü vakıf hizmet etmektedir. Önemli olan vakfın meşru olması, vakıf mallarının meşru bir şekilde kullanılması, vakıf mallarından elde edilecek olanların meşru yerlere harcanmasıdır. Gelişmiş ve geleceğe kadar gelmiş olan İslami motiflerin en değerli zillerinin bulunduğu eserler hep vakıflar aracılığı ile yapılmış ve aktarılmıştır. Ayrıca kültürel mirasın aktarılmasında önemli bir faktör yine vakıflar olmuştur. Bu sebeple geçmişten aldığımız vakıf mirasını en değerli şekilde geleceğe taşımak hepimizin boynunun borcudur. Fatih Sultan Mehmet Han Hazretlerinin vakfetmiş olduğu şeylerle ilgili beyanını aktarmak suretiyle ecdadımızın vakfa ne kadar değer verdiğini beraberce anlayalım: " Ben ki İstanbul fatihi Abd-i Aciz Fatih Sultan Mehmed bizatihi alın terimle kazanmış olduğum akçelerimle satın aldığım İstanbul'un Taşlık mevkiinde kain ve malumu'l-hudud olan 136 bap dükkanımı aşağıdaki şartlar muvacehesinde vakfı sahih eyledim. Şöyleki: Bu gayri-menkulatımdan elde olunacak nemalarla İstanbul'un her sokağına ikişer kişi tayin eyledim... Ayrıca 10 cerrah, 10 tabip ve 3 de yara sarıcı tayin ve nasb eyledim. Bunlar ki ayın belli günlerinde İstanbul'a davetolar, bila istisna her kapıyı vurular ve o evde hasta olup olmadığını sorular; var ise şifası şifayap olalar. Değilse kendilerinden hiçbir karşılık belemeksizin Darü'l-ceze'ye kaldıralar, orada salah bulduralar." Ayrıca Külliyyemde bina ve inşa eylediğim imarethanede şehit ve şehidanın kavimleri ve medine-i İstanbul fukarası yemek yiyeler. Ancak yemek yemeye veya almaya bizatihi kendileri gelemeyenlerin yemekleri günün geçişi loş bir karanlığında ve kimse duymeden kapalı kaplar arasında evlerine götürüle... Bitmez kenmez bilmeyen bir hayır mı yapmak istiyoruz. Ölüm gelip atıp dünyaya hayatını sonlandırdıktan sonra amel defterimizin kapanmamasını mı arzu ediyoruz. Rabbimizin ve bizimle beraber yaşayan ve bizden sonra gelecek neslin bizden razı olmasını mı istiyoruz. Elimizde bulunan imkanları vakfetmekle imkansız olmayan insanlara, sahipsiz hayvanlara, doğal hayatın korunmasına netice itibariyle bunların varlıklarının istifadesine sunalım. Camiler, okullar, hastaneler, sebiller, yollar, köprüler, aşevleri sizlerin vakfettikleriyle bugüne geldi. Bu günden sonrada yine sizlerin vakıflarıyla bu hizmetler ayakta duracaktır. Sonuç itibariyle Vakıf, Rabbimizin rızası ile elimizde bulunan imkanları başkalarına miras kalmamak üzere yaratılanların istifadesine sunmaktır. Bu istifade neticesinde maddi ve manevi ihtiyaçları karşılanacak, birlik ve beraberlik en değerli şekilde sağlanmış olacak, ibadethaneler ayakta kalacak, okullarımız kalkınacak, ilim yuvaları bereketli olacak, çocuklarımız yetişecek, ailelerimiz doyacak, hastane sıkıntısı çekenlerin sıkıntısı hafifleyecek, susuzluk su bulacak. Kim neye muhtaç ise muhtaçlığı vakıf aracılığı ile dindirebilir. Bu sebeple siz kıymetli cemaatimizi gelişmiş ve geleceğe kadar gelen vakıfları korumaya, onları vakfedilme gereğinesine uygun bir şekilde kullanmaya, vakıf mallarına zarar gelecek her türlü yanlış

davranıştan kaçınmaya davet ediyoruz. Sizleri Rabbimizin fermanı olan hayırda yarışmaya davet ediyoruz. Yüce Rabbim kendi rızasına uygun bir şekilde hayat geçirmeyi cümlemize nasip etsin. Vakıf bırakmış olanlara rahmet etsin. Vakıf mallarını en doğru bir şekilde kullanma imkânı bizlere sunsun. İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderecek vakıflar bırakmayı bizlere nasip etsin.[12]

 [1] Buhârî, Rikak 42 [2] Müslim, Vasiyyet 14 [3] Bakara, 2/267 [4] Bakara, 2/262 [5] Al-i İmran, 3/92 [6] Nisa, 4/85 [7] Bakara, 2/265 [8] Riyazü’s-Salihin, Hadis No:246 [9] Riyazü’s-Salihin, Tercüme ve şerh, Erkam Yay. c.1. s.463, Hadis No: 128 [10] Riyazü’s-Salihin, Tercüme ve şerh, Erkam Yay. c.1. s.466, Hadis No: 129 [11] Müslim, Vasiyyet, 15. [12] Vakıf ile ilgili daha fazla fıkhı bilgil için bkz. İslam Fıkhı □□Ansiklopedisi, Prof. Dr. VehbeZuhayli, Feza yay. c. 10, s.243-314 Ayrıca □□bkz. İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Prof. Dr. □□Ahmet Akgündüz, Osav Yay.

[islam ve Hayat.Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)